Vejledning om sikkerhed ved feltarbejde

Indhold

DEL 1 — Generelle regler og ansvar 1

Indledning 1

Regler, myndighedskrav og rejser til udlandet 1

Rejser til risikolande – særlige krav (URIS og IT-sikkerhed) 1

Kommunikation og tilkaldelse af hjælp 2

Ansvar og pligter (APV/RAMS) 3

DEL 2 — Sundhed, sygdom og førstehjælp 3

Sygdomsforebyggelse 3

Specifikke sygdomsrisici 4

Førstehjælp 5

DEL 3 — Hændelser og forsikring 5

Uheld og nødsituationer 5

Forsikring 6

Transport af farligt gods 6

DEL 4 — Specialiseret feltarbejde 6

Færdsel på is 6

Arbejde på både og fra fly 6

Dykning 7

Arbejde i højden/mast 7

Arktis og troperne 7

Fangstudstyr, kemikalier og særligt udstyr 7

DEL 1 — Generelle regler og ansvar

Indledning

Formålet med denne vejledning er at sikre, at medarbejdere og øvrige personer tilknyttet Institut for Biologi ved Aarhus Universitet har den nødvendige viden og de rette forudsætninger for at udføre feltarbejde på en sikker og forsvarlig måde.

Vejledningen skal bidrage til en fælles høj standard for sikkerhed under feltarbejde, uanset hvor i verden arbejder foregår. Samtidig skal den styrke opmærksomheden på potentielle risici og forebyggende foranstaltninger, så ulykker og skader så vidt muligt undgås.

Vejledningen samler relevante sikkerhedsregler, anbefalinger og praktiske forhold, som er vigtige at kende både før og under feltarbejdet. Den gælder for feltarbejde i såvel Danmark som i udlandet, herunder i arktisk, troperne og tempererede områder.

Alle, der deltager i feltarbejde, forventes at sætte sig grundig ind i vejledningen inden arbejder påbegyndes og følge de gældende sikkerhedsprocedurer.

Vejledningen opdateres løbende, men da regler, anbefalinger og hjemmesider kan ændre sig, kan enkelte oplysninger og linke være forældet. Hvis et link ikke længere fungerer, anbefales det at søge efter relevant information på den pågældende myndigheds eller organisations hjemmeside.

Regler, myndighedskrav og rejser til udlandet

Ved feltarbejde uden for Danmark er det vigtigt, at du inden afrejse sætter dig ind i de gældende regler, sikkerhedskrav og eventuelle særlige forhold i det land, hvor feltarbejdet skal udføres. Det gælder både lokale arbejdsmiljøregler og eventuelle krav til tilladelser, udstyr og sikkerhedsforanstaltninger.

Du skal altid orientere dig i Udenrigsministeriets rejsevejledninger inden afrejse. Her fremgår det, hvilket lande og områder der er forbundet med særlige sikkerhedsrisici.

Udenrigsministeriet anvender blandt andet følgende kategorier:

- **Orange**: Alle ikke nødvendige rejser frarådes.
- **Rød**: Alle rejser frarådes.

Som medarbejder på Aarhus Universitet skal du følge Udenrigsministeriets rejsevejledninger. Hvis dit feltarbejde er planlagt i et område, der er markeret med orange eller rød, skal du kontakte institutlederen eller viceinstitutlederen, inden rejsen planlægges yderligere.

Aarhus Universitet er omfattet af statens selvforsikringsordning, men der kan være begrænsninger i forsikringsdækningen, herunder ved behov for evakuering fra risikoområder. Det er derfor vigtigt at undersøge de gældende forsikringsbetingelser inden afrejse.

Læs mere om AU's tjenesterejseforsikring.

Rejser til risikolande – særlige krav (URIS og IT-sikkerhed)

Ved feltarbejde i lande, som Aarhus Universitet har identificeret som risikolande, gælder der særlige krav til både rejsegodkendelse og informationssikkerhed.

I henhold til AU's URIS-retningslinjer skal rejser til risikolade godkendes skriftligt af institutlederen inden afrejse. Derudover skal du kontakte AU IT-support for at få udleveret en særlig rejsecomputer og telefon, så universitetets data og informationer beskyttes bedst muligt.

Politiets Efterretningstjeneste (PET) har desuden identificeret en række lande, hvor forskningsaktiviteter og internationale samarbejder, kan indebære særlige sikkerhedsrisici. Det kan derfor være nødvendigt med yderligere sikkerhedsforanstaltninger, vurdering af og baggrundstjek af samarbejdspartnere.

Læs mere om sikkerhed i internationalt forsknings- og innovationssamarbejde (URIS)

Kommunikation og tilkaldelse af hjælp

Ved feltarbejde er det vigtigt, at alle deltagere har adgang til pålideligt kommunikationsudstyr, så der hurtigt kan tilkaldes hjælp i tilfælde af uheld eller nødsituationer. Valget af udstyr afhænger af, hvor feltarbejdet foregår, og hvilke muligheder der er for kommunikation i området.

Kommunikationsudstyr

Medbring altid en mobiltelefon, og undersøg inden feltarbejder start, om der er tilstrækkelig mobildækning i området. Ved arbejde på eller i nærheden af vand anbefales det at beskytte telefonen med et vandtæt etui.

Hvis der ikke er mobildækning, skal der som minimum medbringes en satellittelefon (Iridium). Ved feltarbejde i særligt øde eller svært tilgængelige områder, eksempelvis dele af Grønland, skal satellittelefonen suppleres med en Personal Locator Beacon (PLB) eller en satellitbaseret kommunikationsenhed som Garmin inReach eller SPOT Satellite Messenger.

Ved feltarbejde, hvor deltagerne arbejder adskilt inden for et begrænset område, kan VHF-radioer desuden være en hensigtsmæssig løsning til intern kommunikation.

Det er vigtigt, at kommunikationsudstyret er kontrolleret og fungerer inden afrejse, og at deltagerne ved, hvordan det anvendes i en nødsituation.

Kontaktperson og faste meldetidspunkter

Inden feltarbejde og færdsel i øde eller svært tilgængelige områder ***bør*** man som udgangspunkt altid være mindst to personer, uanset opgavens omfang. Den anden person behøver ikke at være ansat på Biologi, men skal kunne yde relevant hjælp og handle hensigtsmæssigt i en nødsituation.

Alene arbejde kan kun komme på tale, hvis en konkret risikovurdering viser, at arbejdet kan udføres sikkerhedsmæssigt forsvarligt. Det forudsætter blandt andet, at der er adgang til egnet kommunikationsudstyr, tilstrækkelig dækning og acceptable muligheder for at tilkalde hjælp og blive evakueret.

Særligt risikofyldt feltarbejde

Ved særlig risikofyldte aktiviteter skal der altid være mindst to personer til stede. Visse arbejdsopgaver kræver yderligere bemanding, særlige kompetencer eller godkendelser for at kunne udføres sikkert og forsvarligt.

Eksempler på særligt risikofyldt feltarbejde omfatter:

- Dykning
- Sejlads i jolle eller gummibåd
- Brug af snescooter i øde områder
- Klatring og arbejde i højden, f.eks. på fuglefjelde

Ved erhvervsdykning gælder særlige krav til bemanding og kompetencer. Ud over dykkeren skal der som udgangspunkt være en dykkerassistent og en tredje kompetent person til stede. De konkrete krav skal altid afklares i henhold til gældende regler inden arbejdet påbegyndes.

Ansvar og pligter (APV/RAMS)

Projektlederen har det overordnet ansvar for, at feltarbejdet planlægges og udføres sikkerheds- og arbejdsmiljømæssigt forsvarligt. Inden arbejdet påbegyndes, skal der udarbejdes en risikovurdering og en beskrivelse af arbejdsmetoderne (RAMS – Risk Assessment and Method Statement).

Risikovurderingen skal tage højde for arbejdsopgaverne, de lokale forhold og eventuelle særlige risici og tilpasses, hvis forholdene ændrer sig. Ved tilbagevendende feltarbejde, f.eks. på en forsøgsmark, kan der anvendes en generel risikovurdering, som tilpasses efter behov.

Projektlederen eller vejlederen har desuden ansvar for, at studerende, herunder ph.d.-studerende, får den nødvendige instruktion og kan udføre arbejdet forsvarligt.

Ansvarsfordeling og feltledelse

Hvis projektlederen ikke selv deltager i feltarbejdet, skal der udpeges en feltleder med ansvar for den daglige sikkerhed.
Alle deltagere har et medansvar for sikkerheden og skal følge gældende instruktioner, anvende nødvendigt sikkerhedsudstyr og gøre opmærksom på risikable forhold eller mangler.

Sikkerhedsudstyr

Projektlederen skal sikre, at det nødvendige sikkerhedsudstyr er til rådighed, kontrolleret og i orden inden feltarbejdet. Der skal desuden medbringes relevante reservedele og værktøj til mindre reparationer, medmindre disse hurtigt kan skaffes på lokaliteten.

Kontrollen af udstyret kan overdrages til feltarbejderne, som efterfølgende skal bekræfte over for projektlederen, at udstyret er gennemgået.

Feltarbejde på forskningsstationer

På forskningsstationer fungerer logistiklederen som udgangspunkt som feltleder for aktiviteter på stationsområdet, mens projektlederne fortsat har ansvaret for sikkerheden i deres respektive feltprojekter. Lokale sikkerhedsregler og procedurer skal altid følges.

DEL 2 — Sundhed, sygdom og førstehjælp

Sygdomsforebyggelse

Inden feltarbejdet/rejsen påbegyndes, skal projektlederen og deltageren undersøge om der er særlige sundheds- og smitterisici i det område, hvor arbejdet skal udføres. Det gælder både i Danmark og i udlandet.

Ved feltarbejde i vandløb, søer og vådområder kan der være risiko for smitte med bakterier og parasitter. Der skal derfor anvendes handsker og øvrige relevante værnemidler efter en

konkret risikovurdering, og god håndhygiejne er vigtigt.
Ved feltarbejde i udlandet skal det undersøges, hvilke vaccinationer der anbefales eller kræves. Feltarbejderne bør som minimum sikre sig, at deres stivkrampevaccination er opdateret. Afhængigt af destination og arbejdsopgaver kan der være behov for yderligere vaccinationer eller forebyggende behandling.

Læs mere om vaccinationer og sygdomsrisici hos Statens Serum Institut og i Udenrigsministeriets rejsevejledninger.

Specifikke sygdomsrisici

Specielt om skovflåter
Ved feltarbejde i skove, græsarealer og anden tæt vegetation er der risiko for flåtbid. Skovflåter kan overføre sygdomme som borreliose og TBE (tick-borne encephalitis), der i nogle tilfælde kan medføre alvorlig sygdom.

For at forebygge flåtbid anbefales det at bruge lange bukser, lukkede sko og dækkende beklædning. Efter feltarbejde bør hele kroppen undersøges grundigt for flåter, som skal fjernes hurtigst muligt.

Ved hyppigt feltarbejde i områder med mange flåter kan **særligt flåtafvisende beklædning** være en ekstra beskyttelse. F.eks. findes Columbia Skien-beklædning med Insect Shield-teknologi, hvor stoffet er fabriksbehandlet med permethrin.

Tøjet kan blandt andet findes hos Spejder Sport – Columbia Skien. Man kan desuden kontakte kollegerne i eDNA-gruppen ved Institut for Biologi og høre om deres erfaringer med flåtafvisende beklædning.

Vær opmærksom på: Permethrin kan være meget skadeligt for vandlevende organismer og katte, især i koncentreret form. Det anbefales derfor at vælge fabriksbehandlet beklædning frem for selv at imprægnere tøjet med permethrinholdige sprays. Følg altid producentens sikkerheds- og vaskeanvisninger.

Ved hyppig eksponering for flåter bør behovet for særlig beskyttelsesbeklædning drøftes med projektlederen, inden udstyret indkøbes.

Der findes vaccination mod TBE, men ikke mod borreliose. Behovet for TBE-vaccination afhænger af, hvor feltarbejdet foregår, og hvor stor risikoen for flåtbid er. Kontakt egen læge eller en vaccinationsklinik for individuel rådgivning.

Læs mere om forebyggelse af flåtbårne sygdomme.

Specielt om fugleinfluenza
Ved feltarbejde med vilde fugle eller i områder med mistanke om fugleinfluenza skal der udvises særlig forsigtighed. Undgå unødig kontakt med syge eller døde fugle og deres efterladenskaber, og anvend relevante værnemidler efter risikovurdering.

Institut for Biologis særskilte vejledning om fugleinfluenza skal følges ved arbejde, hvor der er risiko for smitte.

Læs mere hos Sundhedsstyrelsen.

Førstehjælp
Projektlederen skal sikre, at der medbringes førstehjælpsudstyr, som er tilpasset feltarbejdets karakter, varighed og risici. Alle deltagere skal vide, hvor udstyret findes, og hvordan der tilkaldes hjælp.

Ved feltarbejde i øde eller svært tilgængelige områder, hvor professionel hjælp ikke kan forventes at nå frem inden for normal tid, eller hvor arbejdet indebærer særlige risici, skal der være deltagere med relevante og opdaterede førstehjælpskompetencer, herunder hjerte-lunge-redning (HLR). Et udvidet førstehjælpskursus kan være nødvendigt ved f.eks. feltarbejde i Arktis.

Afhængigt af destination og arbejdsopgaver kan det desuden være relevant at medbringe et personligt rejseapotek og få foretaget et lægetjek inden afrejse. Eventuel medicin til selvbehandling skal aftales med en læge.

Projektlederen er ansvarlig for at vurdere behovet for førstehjælpskurser, vaccinationer og øvrige forebyggende foranstaltninger samt afklare finansieringen gennem projektet.

Yderligere information og rådgivning
Ved spørgsmål om vaccinationer, sygdomsrisici og forebyggende behandling anbefales det at kontakte egen læge eller en rejsemedicinsk klinik i god tid inden afrejse.

Relevante informationskilder
- Statens Serum Institut – Rejsevaccination
- Sundhed.dk – Sygdomme og forebyggelse
- Sundhedsstyrelsen
- Udenrigsministeriets rejsevejledninger

DEL 3 — Hændelser og forsikring

Uheld og nødsituationer
Ved ulykker, nærved ulykker, personskade eller sygdom, der kræver behandling, skal Institut for Biologi straks underrettes. Kontakt Institutleder eller den daglige arbejdsmiljøleder.

Ved akutte nødsituationer skal den lokale alarmcentral kontaktes først.

Sikkerhedspartner kan kontaktes på +45 70 113 113 (kundenummer SP-89421111). Institut for Biologi skal efterfølgende orienteres.

Der skal hurtigst muligt tages stilling til behovet for:
- Evakuering eller hjemtransport
- Anmeldelse af arbejdsulykke og orientering af nærmeste leder og arbejdsmiljøleder
- Kontakt til forsikringsselskab
- Krisehjælp

Læs mere om AU's beredskab og krisehjælp.

Ved feltarbejde i udlandet skal nærmeste leder i Danmark inden afrejse have oplysninger om, hvem der skal kontaktes ved alvorlig sygdom eller ulykke.

Forsikring
Aarhus Universitet er omfattet af **statens selvforsikringsordning**, herunder reglerne om arbejdsskader. Tjenesterejser til udlandet er omfattet af statens tjenesterejseforsikring, som også håndterer relevante udgifter til eftersøgning og redning (Search and Rescue).

Ved kombination af tjenesterejse og privat ferie gælder særlige forsikringsregler. Kontakt derfor dit private forsikringsselskab inden afrejse, og medbring de nødvendige forsikringsoplysninger.

Læs mere om forsikring og arbejdsskader på AU.

Transport af farligt gods
Kemikalier, gasser, tøris og radioaktive materialer kan være klassificeret som farligt gods og er underligt særlige transportregler.

Reglerne afhænger af transportformen:
- **Vejtransport:** ADR
- **Søtransport:** IMDG
- **Flytransport:** ICAO-TI/IATA-DGR

Ved transport af farligt gods, f.eks. til og fra Grønland, skal de nødvendige tilladelser, dokumenter og emballagekrav være på plads inden afsendelse.

Kontakt altid AU's sikkerhedsrådgiver, hvis du skal transportere farligt gods eller er i tvivl om klassificeringen.

Læs mere om AU's sikkerhedsrådgiverfunktion.

DEL 4 — Specialiseret feltarbejde

Visse typer feltarbejde indebærer særlige risici og kræver derfor specifikke sikkerhedsprocedurer, relevant uddannelse og eventuelle tilladelser. Projektlederen skal sikre, at gældende regler og vejledninger følges.

Færdsel på is
Færdsel på is kræver en konkret risikovurdering.

Isen skal være mindst 10-15 cm tyk, før man med sikkerhed kan gå på den, men tykkelsen bør jævnligt kontrolleres på vej ud over isen ved at hakke huller. Brug pigsko så du står fast, medens du hakker hul, eller hvis det blæser kraftigt. Gå aldrig ud på usikker is, eller hvis du har den mindste betænkelighed. Sikkerhed ved færdsel på is kan forøges ved at trække båd eller lign. ud over isen, så du kan springe op i den, hvis det bliver for risikabelt.

Benyt altid livliner bundet til båden eller til dine kolleger. Arbejdet skal planlægges, så der er mulighed for hurtig redning.

Arbejde på både og fra fly
Ved feltarbejde fra både, skibe eller fly skal gældende sikkerhedsregler og særskilte vejledninger følges. Relevant redningsudstyr skal være til rådighed, og deltagerne skal være instrueret i sikkerhedsprocedurerne.

Dykning

Dykning med åndedrætsudstyr som led i arbejdet må kun udføres af personer med de nødvendige erhvervsdykkerkvalifikationer og i overensstemmelse med gældende regler.

Elektrofiskeri må kun udføres af personer med de nødvendige tilladelser og instruktioner. Særlige sikkerhedsprocedurer skal følges.

Arbejde i højden/mast

Når der arbejdes i en mast eller lignende for at montere eller servicere udstyr, kræves det, at man har et faldsikringskursus, godkendt udstyr og værnemidler til at klatre og foretage en eventuel redning af en kollega, som ikke selv kan komme ned.

Arbejdet skal foretages af 2-3 mand (3 mand, når det er over 60 m) og planlægges efter de gældende regler.

Det er et krav, at alle, der er direkte involveret i opgaven, skal være uddannet og ajourførte, vedrørende højderedning og førstehjælp.

Arktis og troperne

Feltarbejde i Arktis og tropiske områder samt flyvning med droner kræver særlig planlægning og risikovurdering. Relevante særskilte vejledninger, lokale regler og eventuelle krav om uddannelse og tilladelser skal følges og findes her: AU Biologi - Medarbejdere - Feltarbejde - guides

Fangstudstyr, kemikalier og særligt udstyr

Ved anvendelse af fælder, fangstnet, bedøvelsesudstyr, kemikalier og andet specialudstyr skal deltagerne være instrueret i sikker brug, opbevaring og håndtering.

Gældende lovgivning, sikkerhedsdatablade og relevante tilladelser skal altid overholdes. Udstyr omfattet af våbenlovgivningen, herunder visse mærkningsgeværer, må kun anvendes, når de nødvendige tilladelser og sikkerhedsprocedurer er på plads.

Supplerende vejledninger: Se Institut for Biologis arbejdsmiljøside og relevante AU-vejledninger for de enkelte typer feltarbejde.